

Salman Rušdi

O FOTOGRAFISANJU

Ispred fotografskog studija u južnom Londonu, poznata Avedonova pozadina od svetlobelog papira čeka, izgledajući neobično, poput nekog odsustva, praznog prostora u svetu. U Avedonovoj galeriji portreta, od njegovih modela traži se da zauzmu i popune prazninu. Neko mi je jednom rekao da žaba na lokvanju drži oči toliko mirno da skoro ništa ne vidi (jer vidi samo relativno kretanje), dok joj kroz vidno polje ne proleti neki insekt i postane jedina stvar u njemu, uhvaćen bez prilike za beg, na belom platnu veštačkog žabljeg slepila. A onda, škljoc, i nema ga više.

Ima nešto predatorsko u fotografisanju. Portret je hrana za portretistu. U incidentu koji se stvarno desio, a koji sam opisao u delu *Deca ponoći*, moja baka je jednom poznaniku razbila glavu foto-aparatom kojim je hteo da je fotografiše, jer je verovala da ako on može da zarobi deo njene suštine u toj svojoj kutiji, da bi joj onda taj deo bio nužno oduzet. Ono što je fotograf dobio, model je izgubio; foto--aparatus je kao strah izjedao dušu.

Ako veruješ jeziku, a jezik nikad ne laže, iako su lažovi slatkorečivi – onda je foto-aparatus oružje: fotograf je lovac, snimanje je lov, a portret može biti trofej koji lovac donosi kući iz lova. Preparirana glava na zidu.

Može se zaključiti iz rečenog da ne uživam da me fotografišu, i da više volim da posmatram nego da budem predmet posmatranja. Ovih dana pisce stalno fotografišu, ali to uglavnom nisu pravi portreti – to su publicistički trikovi i svake novine i časopis moraju imati svoje. Fotografi koji rade s piscima uglavnom su fini. Daju sve od sebe da izgledamo bolje na slikama, a to nije uvek lako. Udeljuju nam komplimente kako smo interesantni, pitaju nas za mišljenje, a neki čak i čitaju naše knjige.

Ričard Avedon je autor nekih od najboljih portreta današnjice, ali on nije, kako bih rekao, ljubazan. On gleda kao američki orao i vidi svoje modele, u kontrastu sa belom površinom, okom koje ne trepće, bili oni pisci, moćnici koji hodaju zemljom ili obični smrtnici. Možda je za Avedona ogoljen direktan pristup portretima neophodan kontrast nestvarnom svetu visokog glamura koji fotografiše u paralelnom životu modnog fotografa. On svoje portrete ne prodaje već kroz njih priča priču. I možda je uzbuđen zbog činjenice da ljudi u koje gleda nisu članovi tog novog plemena koje je formirao foto-aparatus, plemena profesionalnih modela.

Ako je foto-aparatus kradljivac duša, zar nema nečeg faustovskog u odnosu između fotografa i modela, između Mefistofela u foto-aparatusu i prelepih mladih muškaraca i žena koji bivaju oživljeni u nadi da će večno trajati (ili bar biti slavni) u objektivu? Modeli znaju kako da poziraju, a oni dobri znaju šta foto- -aparatus vidi. Oni su umetnici spoljašnjosti, manipulatori i prezenteri sopstvene izvanredne spoljašnjosti. Ali, na kraju, njihov izgled je neprirodan, to je izgled koji vam govori kako treba da izgledate. U slobodno vreme, modeli neprestano fotografišu jedni druge, pokušavajući da ovekoveče svaki trenutak – ručak, šetnju, sastanak – na filmu. Geri Vinograd, citiran u delu Suzan Sontag *O fotografiji*, kaže da se on bavi fotografijom „da sazna kako nešto izgleda kada se foto-

grafiše” i ti profesionalni modeli su u sličnoj zamci – ne smeju nikada da izađu iz okvira. Postaju citati sebe samih. Sve dok foto-aparat ne izgubi interesovanje, a oni izblede. Priča o Faustu nema srećan kraj.

Avedonova glamurozna fotografija često se dotiče teme lepote i njene prolaznosti. U najnovijoj sesiji može se videti model Nađa Auerman u nizu nadrealističkih zagrljaja gde, obučena u visoku modu, grli živahnog kostura koji je, naravno, fotograf. Smrt i devica, pravi spektakl, u kostimima koje su dizajnirali najbolji svetski dizajneri. Možda se Avedon šali na sopstveni račun jer je kostur zapravo starac, nagoveštavajući prolaznost fenomena supermodela. Međutim, podjednako je važna njegova spremnost da uđe u svet visokobudžetne, visokosjajne obrade ovog megakomercijalnog modnog spektakla. Ovo nije umetnik u svom savršenom začaranom svetu.

Kontrast u odnosu na njegove portrete ne može biti veći. Fotografija portreta je Avedonova ogoljena pozornica, spaljena pustara. Pitam se da li je neophodno uraditi nešto izuzetnoj lepoti – prekriti njeno lice ledenicama, naterati je da pleše sa kosturom – kako bi bila zanimljivija za fotografisanje, dok je ono manje lepo, koje je zapravo lice stvarnog života, vredno čak i (ili samo) kada nije ulepšano?

Dobar portret je pitanje unutrašnjosti. Kartije-Breson i Eliot Ervit hvataju svoje modele u pokretu, spontane: njihov rad često otkriva mnogo jer su ljudi uhvaćeni nespremni. Avedon je formalniji: belo platno, impozantna starinska kamera na stativu. U ovoj postavci, insekt mora biti savršeno miran, a ne žaba.

Video sam mnoge fotografe na delu. Sećam se Berija Lejtegana s elegantnom beretkom na glavi kako klima kad god kažem nešto što mu se dopada. Počeo sam pažljivo da ga posmatram, postajući zavistan od njegovih klimanja glavom, sve više tražeći njegovo odobravanje – nastupajući za njega. Sećam se kako me je Sali Soums nagovorila da se ispružim na sofi i da skoro legne na mene ne bi li dobila taj savršeni snimak mene na kom sam, nimalo iznenađujuće, imao sanjalački izraz lica. Sećam se kako je Lord Snoudon premeštao nameštaj u mojoj kući, okupljajući simbole „indijstva” oko mene kao što su slika i nargila. Slika koja je iz toga proistekla, pisac kao egzotika, nikad mi nije značila. Ponekad fotografi dođu sa već zamišljenom slikom u glavi, a tada ste gotovi.

Video sam mnoge fotografe na delu, ali nikada nekoga ko napravi toliko malo slika kao Avedon sa svojim velikim foto-aparatom. Pitao sam se da li je to zato što tačno zna šta želi ili je naprosto zadovoljan onim što dobije jer je gospodin Avedon čovek sa gustim rasporedom. Neki ljudi će mu pružiti više nego drugi – pa tako odgovornost za dobru fotografiju pada na nas, njegove neprofesionalne modele, koji znamo više o svojoj unutrašnjosti nego spoljašnjosti? Moramo li se sami otkriti ili će nas njegova magija ionako razotkriti?

Postavlja me tačno onako kako želi. Ne smem se pomeriti ni milimetar jer bih mogao ispasti iz fokusa. Toliko je kritično. Moram zadržati izraz lica čitavu večnost. Pomislih: ovako izgledam kada se namestim da tako izgledam. Ovo će biti fotografija čoveka koji radi nešto čudno, nešto na šta nije navikao. Onda, slegavši ramenima u sebi, prepustam se velikom umetniku. To je *Ričard Avedon*, rekoh sebi. Samo ga pusti da napravi prokletu sliku i ne raspravljaj se.

Dve scene, unutra u dugom crnom mantilu i druga takođe unutra, u krupnom planu, u crnoj košulji na pruge. Prvo sam video rezultat druge i, da budem iskren, bilo je šokantno i depresivno u istu mah. Izgledalo je, pa recimo, satanistički. Deo mene je krivio fotografa, a drugi, onaj veći, krivio je moje lice. Sledeći put kad sam sreo Avedona, prvo što mi je rekao bilo je: „I, jesi li bio užasnut?“ Nisam mogao da se osmehnem i kažem da je sjajno. Rekoh mu: „Veoma je mračno.“ „Ali druga slika je mnogo više prijateljska“, reče on, tešeći me. Druga slika je tu da upotpuni delo. Na sreću, stvarno mi se dopala. Nisam baš siguran da je reč „prijateljska“ odgovarajuća reč (zapravo, siguran sam, „prijateljska“ nije reč za to; ponekad sam veseo, nekad i živahan, ali ovo sigurno nije taj slučaj). Glava je dobro ispala – ne ispadne baš uvek dobro na fotografijama – brada je uredna, a lice ima neku urođenu melanholičnost koju, ne mogu poreći, prepoznajem i sam u ogledalu. Japanski kišni mantil izgleda sjajno.

Način na koji subjekt izgleda na fotografiji nije ni nalik onome kako to iko drugi vidi. Nadaš se da tvoji najgori delovi nisu previše naglašeni. Nadaš se da ne izgledaš kao beskućnik. Nadaš se da nećeš preplašiti ljude koji slučajno prođu pored tvoje slike.

Dozvolite mi da posmatram ovu sliku kao da nisam ja na njoj. Ričard Avedon nije bio zainteresovan da napravi fotografiju veselog pisca koji nema nikakvih briga. Mislim da je hteo da napravi portret pisca kom su se desile brojne loše stvari. Mislim da slika prikazuje deo tog bola, ali se takođe nadam da prikazuje i deo otpornosti i izdržljivosti. Ovo je prodorna slika i ja sam zahvalan Avedonu na njegovoj solidarnosti, na jasnoći ove fotografije i na njenoj snazi.

Photo @ Richard Avedon

U novembru 1995.

(S engleskog prevela Jelena Savić)